

Voortijdig schoolverlaten en leerlingen met een beperking en/of specifieke onderwijsbehoeften

Samenvattend eindverslag

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN EN LEERLINGEN MET EEN BEPERKING EN/OF SPECIFIEKE ONDERWIJSBEHOEFTE

Samenvattend eindverslag

Het European Agency for Special Needs and Inclusive Education (het Agency) is een onafhankelijke en zelfbesturende organisatie. Het Agency wordt medegefinancierd door de ministeries van onderwijs in zijn lidstaten en door de Europese Commissie, en wordt ondersteund door het Europees Parlement.

Mede gefinancierd door
het programma Erasmus+
van de Europese Unie

De steun van de Europese Commissie voor de productie van deze publicatie betekent geen goedkeuring van de inhoud, die uitsluitend de meningen van de auteurs weergeeft, en de Commissie kan niet verantwoordelijk worden gehouden voor het gebruik dat gemaakt kan worden van de informatie die erin is vevat.

De standpunten die in dit document worden verwoord, komen niet noodzakelijkerwijs overeen met de officiële standpunten van het Agency, zijn lidstaten of de Commissie.

Redacteur: Garry Squires

Het gebruik van delen van dit document is toegestaan mits een duidelijke bronvermelding wordt opgenomen. Er moet als volgt naar dit document worden verwezen: European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2017. *Voortijdig schoolverlaten en leerlingen met een beperking en/of specifieke onderwijsbehoeften: Samenvattend eindverslag*. (G. Squires, red.). Odense, Denemarken

Met het oog op een grotere toegankelijkheid is dit verslag beschikbaar in 25 talen en in een toegankelijk elektronisch formaat op de website van het Agency:
www.european-agency.org

Dit is een vertaling van een oorspronkelijke tekst in het Engels. Raadpleeg de oorspronkelijke Engelse tekst in geval van twijfel over de correctheid van de informatie in de vertaling.

ISBN: 978-87-7110-680-0 (Elektronisch)

© European Agency for Special Needs and Inclusive Education 2017

Secretariaat
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kantoor Brussel
Rue Montoyer, 21
BE-1000 Brussels Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

INHOUD

INLEIDING	5
ACHTERGROND	6
BEVINDINGEN	6
Het vaststellen en vergelijken van VSV als uitkomst	6
VSV vormgeven als een proces dat een complex geheel van onderling op elkaar inwerkende krachten omvat	9
Monitoring en systemen voor vroegtijdige waarschuwing	13
AANBEVELINGEN	15
PROJECTRESULTATEN	18

INLEIDING

Voortijdig schoolverlaten (VSV) wordt breed gedefinieerd als het verschijnsel van het voortijdig verlaten van formele onderwijs door jongeren vóór de voltooiing van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. De Europese Unie (EU) heeft zich ten doel gesteld om vóór 2020 VSV in alle lidstaten terug te dringen tot 10 %.

Tussen 2015 en 2016 heeft het European Agency for Special Needs and Inclusive Education (het Agency) een project op het gebied van VSV uitgevoerd. Het eerste deel van het project bestond uit bestudering van de literatuur ter verkenning van in Europa uitgevoerd, collegiaal getoetst onderzoek. Het werd duidelijk dat literatuur over onderzoek in Europa schaars was. Er werd besloten om literatuur uit de hele wereld, hoofdzakelijk uit de Verenigde Staten en Australië waar VSV een langere politieke historie heeft en een aandachtspunt is geweest, toe te voegen aan het onderzoek. De literatuur die VSV koppelt met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en/of een beperking (een beperking/SEN) is niet sterk ontwikkeld. Het is echter duidelijk dat leerlingen met een beperking/SEN een groter risico op VSV lopen. Dit heeft geleid tot het opstellen van het eerste projectverslag waarin de wijze waarop het literatuuronderzoek werd verricht en de belangrijkste bevindingen ervan werden vastgelegd. (European Agency, 2016).

Het tweede deel van het project bestond uit een vergelijking van EU-beleid met de erkende literatuur. In het tweede verslag werd nagegaan in hoeverre de in de literatuur aangetroffen bewijzen worden weerspiegeld in EU-beleid (European Agency, 2017). In het verslag werd vastgesteld dat het beleid grotendeels in overeenstemming is met de onderzoeksuitkomsten.

Het literatuuronderzoek en de wijze waarop het is voorzien in beleid, heeft geleid tot een vermenging van de twee benaderingen. Dit heeft geresulteerd in de ontwikkeling van een model dat in alle lidstaten gebruikt kan worden om inzicht te krijgen in wat er gaande is in elke lidstaat. Het kan ook plaatselijk worden gebruikt om besluitvormers te helpen bij het bijeenbrengen van stakeholders en om beleid te ontwikkelen om VSV terug te dringen. Deze benadering verhelpt verschillen in de definities van VSV en een beperking/SEN. Hierdoor kan rekening gehouden worden met de overdraagbaarheid van onderzoeksuitkomsten die specifiek kunnen zijn voor de plaats waar het onderzoek is uitgevoerd.

In dit samenvattend eindverslag wordt ingegaan op de belangrijkste bewijzen en ideeën. Het geeft een nieuwe kijk op VSV dat zich heeft ontwikkeld uit de eerste twee verslagen, samen met de voornaamste aanbevelingen voor beleidsmakers.¹

¹ Korteheidshalve zijn in dit samenvattend verslag geen citaten uit de onderliggende literatuur opgenomen aangezien deze uitgebreid zijn. De twee originele verslagen bevatten een volledige lijst van literatuur en beleidsdocumenten (European Agency, 2016; 2017).

ACHTERGROND

Er bestaat consensus over het feit dat het afronden van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs cruciaal is voor individuele kansen in het leven, welzijn, gezondheid, werkgelegenheid en het terugdringen van het risico op sociale uitsluiting. De voltooiingspercentages van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs verschillen tussen de EU-lidstaten, met VSV-percentages die variëren van 4,4 % tot 21,9 % in 2014. Het terugdringen van VSV is als prioriteit aangemerkt, met het doel om het voor 2020 in alle lidstaten terug te dringen tot 10 %. Uit de daling van de gemiddelde waarde van 14,3 % in 2009 naar 11,1 % in 2015, blijkt vooruitgang bij de verwezenlijking van dit doel. Leerlingen met een beperking/SEN worden kwetsbaar geacht voor VSV en dat gaat gepaard met bijkomende uitdagingen voor lidstaten. Gehoor geven aan leerlingen met een beperking/SEN en het verbeteren van hun voltooiingspercentages van onderwijs zou in overeenstemming zijn de bredere Duurzame Ontwikkelingsdoelstelling inzake onderwijs van UNESCO (SDG 4) voor 2030.

BEVINDINGEN

In het project is bestaande literatuur op het gebied van VSV gebruikt en vergeleken met EU-beleidsdocumenten om de uitdagingen te verkennen waarmee beleidsmakers in het ontwikkelen van maatregelen ter terugdringing van VSV worden geconfronteerd. Uit de bevindingen blijkt het volgende:

- moeilijkheden bij het overeenstemming bereiken over gemeenschappelijke definities en om deze toe te passen;
- de noodzaak om VSV te zien als een reeks processen die plaatsvinden in het leven van een leerling, en niet als een uitkomst;
- verschillende subgroepen van leerlingen kunnen VSV meemaken en elke groep wordt blootgesteld aan verschillende risico's en beschermende factoren;
- in beleid uiteengezette maatregelen zijn verdeeld in maatregelen die zich richten op preventie, interventie of compensatie;
- het aandachtspunt moet op verschillende niveaus zijn, met inbegrip van een focus op schoolverbetering, een focus op het engagement en de motivatie van een leerling, en een focus op de bredere sociale aspecten van het leven van een leerling.

De bevindingen zijn gebruikt voor het ontwikkelen van een model om besluitvormers op EU-niveau, nationaal niveau en lokaal niveau te informeren.

Het vaststellen en vergelijken van VSV als uitkomst

Het meten en vergelijken van VSV in lidstaten is niet zonder uitdagingen. Jongeren mogen

in verschillende lidstaten het formele onderwijs op een andere leeftijd wettelijk verlaten, wat varieert van 14 tot 18 jaar oud. Estêvão en Álvares (2014) maken onderscheid tussen formele en functionele definities. De eerstgenoemde definities zijn gebaseerd op de wettelijke leeftijd waarop iemand van school kan; bij de laatstgenoemde verwijst VSV naar het verlaten van het onderwijs zonder passende kwalificaties en vaardigheden om succesvol toe te treden tot de arbeidsmarkt, ongeacht de leeftijd van de schoolverlater. Dit biedt verschillende mogelijkheden om VSV te berekenen:

- Zij die onderwijs verlaten voordat het wettelijk is toegestaan in bepaalde lidstaten
- Zij die onderwijs verlaten zonder passende kwalificaties om de transitie te maken naar werk
- Zij die onderwijs volgen totdat zij gezien hun leeftijd niet meer leer- of schoolplichtig zijn, maar nog steeds niet beschikken over passende kwalificaties.

Op het eerste gezicht lijken leerlingen met een beperking/SEN, ongeacht de leerplichtvrije leeftijd, in het bijzonder geneigd te zijn om onderwijs zonder passende kwalificaties te verlaten en vaker ingedeeld te worden in de categorie 'jongeren die niet werken of leren en geen opleiding volgen'. Dit is echter afhankelijk van de groepen leerlingen die onder de categorie een beperking/SEN vallen. Sommige landen hebben een brede interpretatie van een beperking/SEN met inbegrip van onderpresterende leerlingen, terwijl in andere landen het begrip alleen gebruikt wordt voor leerlingen met ernstige problemen. Het is ook duidelijk dat sommige sociale groepen onevenredig meer kans maken om met een beperking/SEN te worden aangemerkt. Hieronder vallen degenen met een etnische minderheidsachtergrond, lage sociaal-economische status of kansarme achtergrond. Dit herinnert eraan dat leerlingen met een beperking/SEN niet tot een homogene groep behoren en dat zij duidelijke leer-en maatschappelijke behoeften hebben.

Voorzichtigheid is geboden wanneer nagedacht wordt over de betekenis van 'passende kwalificatie' en welke soorten werk of vervolgonderwijs worden verwacht. Er zijn aanwijzingen dat bepaalde groepen leerlingen met een beperking/SEN een standaardtransitietraject tussen secundair en post-secundair onderwijs volgen dat gericht is op bepaalde kwalificaties, ongeacht de vaardigheden en ambities van de leerlingen. Dit leidt ertoe dat zij het onderwijs zonder passende kwalificaties verlaten om in een later stadium een beroep uit te oefenen of heeft tot gevolg dat zij gedemotiveerd raken voordat kwalificaties worden behaald. Diverse onderzoeken hebben vastgesteld dat leerlingen met een beperking/SEN bij transities meer uitdagingen ondervinden dan hun peers en dit leidt tot een groter risico op VSV of lagere kwalificatieniveaus.

De EU-definitie voor VSV die wordt gebruikt door Eurostat blijkt tevens een functionele definitie te zijn, aangezien het de voltooiing van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs vereist (Vak 1).

De Europese Unie definieert voortijdige schoolverlaters als mensen in de leeftijd van 18 tot 24 die slechts onderbouw voortgezet onderwijs of minder hebben gevolgd en niet langer onderwijs of opleiding genieten.

Voortijdige schoolverlaters zijn derhalve zij die uitsluitend kleuteronderwijs, primair onderwijs, onderbouw voortgezet onderwijs of een korte tweede fase van voortgezet onderwijs van minder dan twee jaar hebben genoten (Europese Commissie, 2011).

Vak 11. Door Eurostat gebruikte definitie van de Europese Unie

De Eurostat-definitie is een pragmatische oplossing voor het omgaan met de verschillen in het meten van VSV in de lidstaten door het vaststellen van een gangbare maat van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Het voordeel is dat individuele staten de invloed van maatregelen die zij nemen om VSV terug te dringen, kunnen meten. Sommige lidstaten zijn echter van mening dat VSV verwijst naar het verlaten van onderwijs voordat de bovenbouw van het voortgezet onderwijs is voltooid, terwijl het voor andere lidstaten verwijst naar het verlaten van onderwijs zonder passende kwalificaties. Om vergelijking nog moeilijker te maken, hebben verschillende landen verschillende uitstroomkwalificaties met verschillende percentages van leerlingen waarvan verwacht wordt dat zij deze behalen. In 2003 heeft de EU-Raad van onderwijsministers het belang van passende kwalificaties om 'volledige werkgelegenheid en sociale cohesie te waarborgen', benadrukt. (Raad van de Europese Unie, 2003, p. 4). De pogingen om tot een gangbare maat te komen, worden bemoeilijkt door verschillende regeringen die het gebruik van verschillende definities prefereren voor hun eigen doeleinden. Bijgevolg gebruiken niet alle lidstaten de Eurostat-definitie.

Een andere complicatie vloeit voort uit het begrip 'geen onderwijs of scholing meer volgen'. Dit is vergelijkbaar met het begrip 'jongeren die niet werken of leren en geen opleiding volgen' dat in veel lidstaten wordt gebruikt. Hoewel er een overlapping kan bestaan tussen de populatie van jongeren die niet werken of leren en geen opleiding volgen en voortijdige schoolverlaters, komen zij echter niet helemaal overeen. De categorie van jongeren die niet werken of leren en geen opleiding volgen kent haar eigen afbakeningsproblemen en sommige landen kennen onderverdelingen in deze categorie.

Er bestaan duidelijk moeilijkheden bij het vaststellen van VSV in de verschillende lidstaten. Desalniettemin wordt het algemene doel van het terugdringen van de VSV-percentages bij alle leerlingen gesteund door de poging om een gangbare maat af te spreken om te bepalen hoeveel leerlingen VSV meemaken. Deze manier van VSV-vaststelling presenteert het als een uitkomst; het is de omvang van het aantal leerlingen dat onderwijs verlaat. Bijgevolg verklaart de definitie niet waarom ze zijn gestopt. Begrijpen waarom leerlingen onderwijs voortijdig verlaten, kan bijdragen aan beleid en informatie verstrekken over te nemen maatregelen.

Zo wordt in de literatuur gebruik gemaakt van een verscheidenheid aan begrippen om te verwijzen naar VSV, zoals 'drop-out', 'uitstoten', 'uittrekken', 'uitvallen', 'ervagen', 'langzaam verminderen', 'zich onttrekken aan', 'vroegtijdig vertrek' en 'niet-voltooiing'. De begrippen worden op verschillende manieren gebruikt en sommige auteurs gebruiken ze om VSV aan te duiden als een uitkomst. Andere auteurs gebruiken de begrippen op een manier die suggereert dat er door verschillende subgroepen van leerlingen verschillende processen doorlopen kunnen worden, die leiden tot verschillende wegen naar VSV. Dit impliceert dat VSV een rijkgeschakeerd fenomeen is waarvoor verschillende maatregelen vereist zijn voor verschillende groepen van leerlingen.

VSV vormgeven als een proces dat een complex geheel van onderling op elkaar inwerkende krachten omvat

Indien VSV de uitkomst is van verschillende processen die op verschillende manieren werken voor verschillende individuen, dan lijkt het niet waarschijnlijk dat een enkel actieprogramma zal leiden tot de terugdringing van VSV. Het is eerder nodig om zich te bezinnen op de processen die leiden tot het succesvol voltooien van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs door sommige leerlingen terwijl andere leerlingen dit niet lukt. Een benadering die heeft bewezen nuttig te zijn om de complexiteit te begrijpen, was het gebruik van een krachtenveldanalyse die is ontwikkeld door Kurt Lewin (1943). Voor elke individuele leerling spelen verschillende krachten een rol. Sommige krachten duwen de leerling richting de gewenste uitkomst van de voltooiing van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs; andere krachten duwen hem in de tegenovergestelde richting en leiden tot VSV. De krachten richting VSV kunnen worden gezien als een reeks risico's die functioneren op het niveau van de schoolorganisatie, de leerling of de situatie van de leerling, of de interactie tussen de leerling en de school. In het tweede verslag zijn de risicofactoren om richting te geven thematisch gegroepeerd rond een reeks thema's (voor meer details over de risico's raadpleegt men bijlage 1 van European Agency, 2017).

Deze omvatten op het schoolorganisatieniveau: de focus van een schooldiscipline, een leerkracht, een curriculum en de focus van de school in de lokale gemeenschap. Indien deze gebieden niet op orde zijn, gaat de school als gevolg daarvan op een zodanige manier handelen dat de leerling uit het onderwijs wordt gedreven. Het onderliggende proces staat bekend als **uitstoten**. Op het niveau van de leerling of zijn situatie omvatten de

focussen: een financiële focus, een familiefocus, een werkgelegenheidsfocus, een gezondheidsfocus en een peer focus. Deze focussen blijken de krachten te zijn waardoor een individu stopt met school, dit proces staat bekend als **uittrekken**. De focussen die de interactie tussen de leerling en de school weerspiegelen, reflecteren die risico's waardoor de leerling geleidelijk geen onderwijs meer volgt. Dit staat bekend als **uitvallen**. Hieronder vallen een focus op academisch succes, een motivatiefocus en een focus op het gevoel hebben bij de school te horen.

Dankzij het besef dat er drie verschillende processen actief zijn, met verschillende risico's voor verschillende individuen, is het mogelijk om maatregelen te ontwikkelen om VSV terug te dringen op drie hoofdgebieden:

- maatregelen die leiden tot schoolverbetering;
- maatregelen met betrekking tot het verbeteren van het leven van een leerling buiten school;
- maatregelen die gericht zijn op het verbeteren van het academisch succes, de motivatie en het gevoel van een leerling dat deze bij de school hoort.

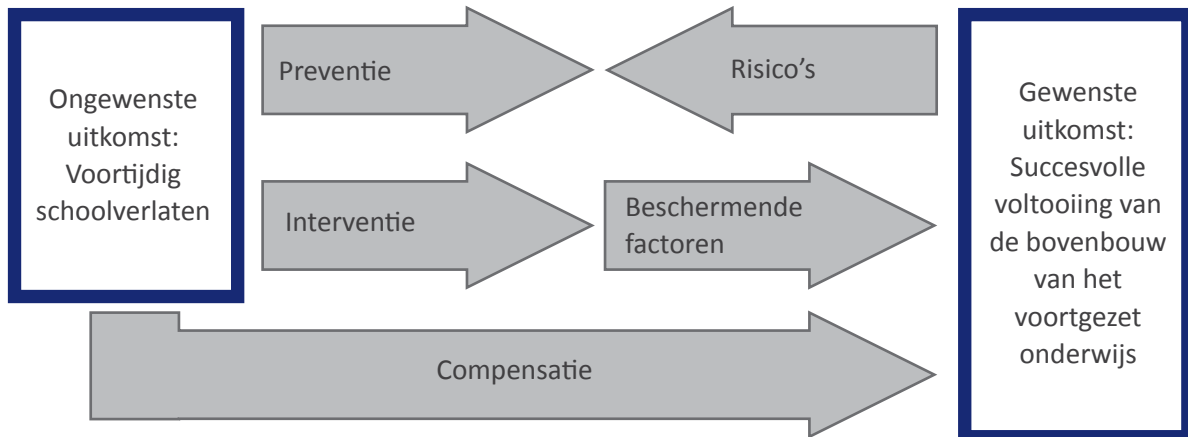
Ondanks deze risicofactoren zijn er echter leerlingen die slagen. Derhalve moeten er beschermende factoren zijn die in de tegenovergestelde richting werken. Voor sommige leerlingen met een beperking/SEN kan dit bijvoorbeeld een solidair schoolethos zijn waarin er goede relaties bestaan tussen leraren en leerlingen; een curriculumfocus die aansluit bij de behoeften van de leerling; engagement van ouders die de school ondersteunen en helpen de leerling te motiveren door middel van aanmoediging; en voldoende economische middelen waardoor het gezin in staat is om de leerling verder onderwijs te laten volgen.

Het is voor elke individuele leerling theoretisch mogelijk om de risico's en beschermende factoren te monitoren en vervolgens inzicht te krijgen in de waarschijnlijkheid van VSV. Op bevolkingsniveau blijkt dat inzicht in de van toepassing zijnde risico's en beschermende factoren leidt tot maatregelen op verschillende niveaus (nationaal, school, familie, individueel). In EU-beleidsdocumenten worden de mogelijke soorten maatregelen onderverdeeld in preventie, interventie of compensatie. Verschillende auteurs gebruiken deze drie begrippen verschillend. In dit verslag worden deze als volgt uitgelegd:

- Preventie moet gaan over het anticiperen op risico's en het nemen van maatregelen voordat deze risico's zich voordoen.
- Bij interventie wordt aanvaard dat risico's blijven bestaan, maar wordt vervolgens geprobeerd om deze te overwinnen of om de beschermende factoren te verbeteren.
- Bij compensatie gaat het om de situatie waarin onderwijs niet zo is verlopen als beoogd en wordt een tweede kans op onderwijs mogelijk gemaakt of worden de mogelijkheden voor levenslang leren vergroot.

De wisselwerking tussen risico's, beschermende factoren, preventie, interventie en compensatie kunnen worden weergegeven in een model dat op plaatselijk of nationaal niveau kan worden gebruikt om specifieke krachten in kaart te brengen en maatregelen te nemen om VSV aan te pakken. Dit werd weergegeven in het tweede verslag en het is hier opgenomen als Afbeelding 1.

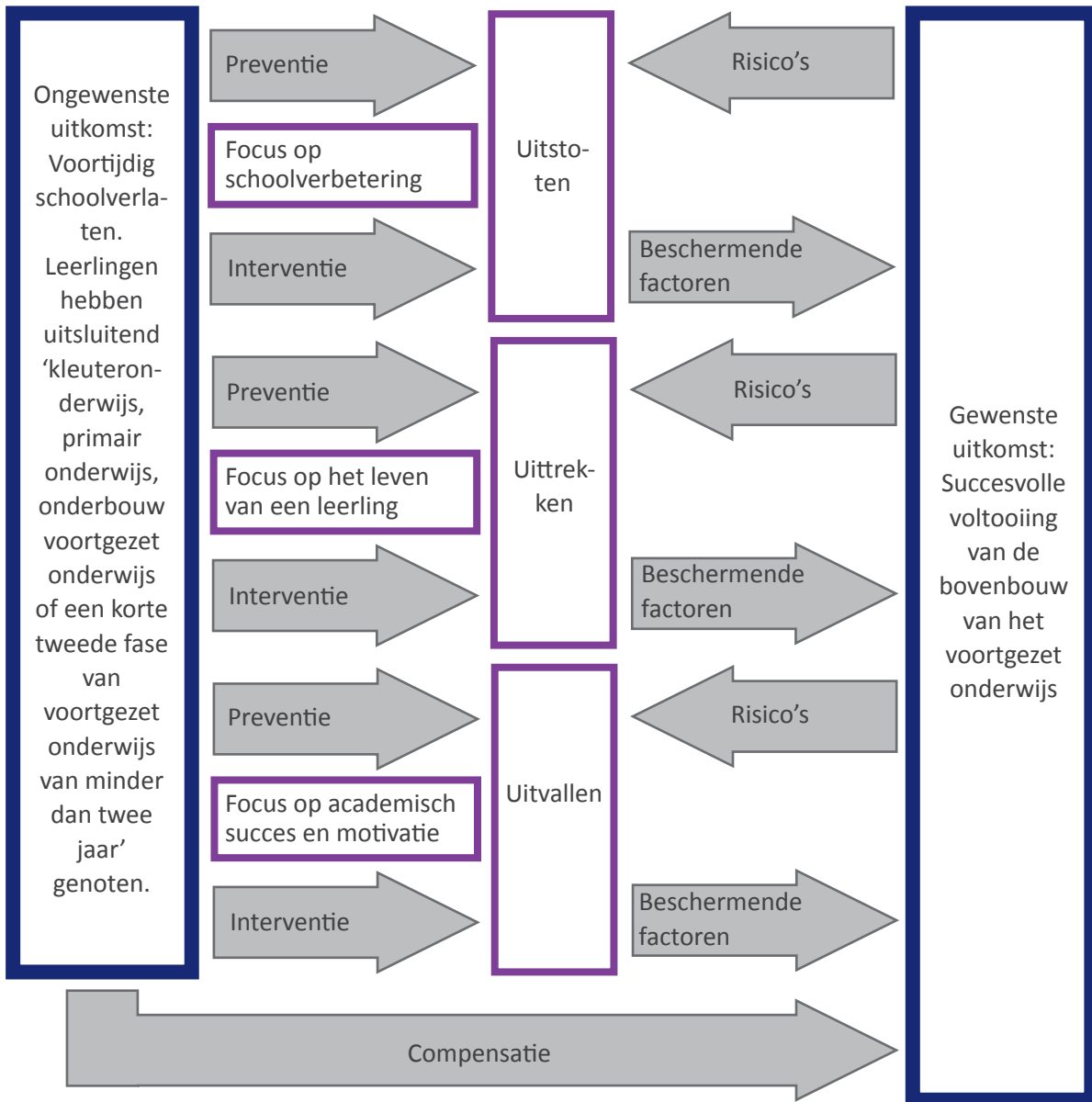

Afbeelding 1. Krachten die leiden tot en wegleiden van VSV (Bron: European Agency, 2017, p. 20)

Zoals reeds uiteengezet spelen verschillende processen een rol (uitstoten, uittrekken en uitvallen). Deze zijn op verschillende niveaus werkzaam: schoolorganisatie, leerling of de situatie van de leerling, interactie tussen de leerling en de school. Dit betekent dat het model voor elk proces en niveau herhaald kan worden.

Afbeelding 2. Model van krachten en processen betrokken bij VSV (Bron: European Agency, 2017, p. 22)

Het is de bedoeling dat het model flexibel is door het nadenken te stimuleren over de drie hoofdprocessen en de bijbehorende risico's en beschermende factoren behorend bij het

overwogen beleidsniveau (internationaal, nationaal, lokaal of school). Dit kan vervolgens leiden tot een reeks specifieke maatregelen met een bredere maatschappelijke focus op kwesties die het leven van een leerling beïnvloeden; een focus op schoolverbetering; of een individuele focus die aansluit op academisch succes, verbeterde motivatie en verbeterde engagement met onderwijs.

Terwijl het model het nadenken over alle drie de processen van uitstoten, uittrekken en uitvallen stimuleert, betekent dit niet dat een individuele leerling slechts aan een enkel proces wordt blootgesteld. Dit spreekt het onderzoek van het Europees Parlement (2011) tegen, waarin duidelijke subgroepen van leerlingen werden benadrukt. Het kan voorkomen dat een leerling tijdens diens leven en onderwijs wordt blootgesteld aan een ingewikkelde interactie van alle drie de processen (raadpleeg European Agency, 2017, p. 23 voor een voorbeeld).

Dit samenvattend verslag sluit zich aan bij Coffield's (1998) idee dat het belangrijker is om aandacht te geven aan maatregelen die betrekking hebben op interventie en preventie in plaats van op compensatie. Desalniettemin worden er enkele indrukwekkende compensatiebenaderingen ontwikkeld, zoals Youthreach in Ierland dat tegemoet lijkt te komen aan de behoeften van leerlingen die buiten het reguliere onderwijs zijn gevallen. Andere auteurs suggereren dat compensatie waarschijnlijk ook ten goede komt aan leerlingen die onderwijs vroeg hebben verlaten als gevolg van uittrekken ten gevolge van gebeurtenissen in hun persoonlijke leven. Deze kunnen financiële redenen, familieredenen, zorg-, relationele of oudertaken betreffen.

Monitoring en systemen voor vroegtijdige waarschuwing

Het vaststellen van VSV met betrekking tot uitkomsten vergemakkelijkt de monitoring in de lidstaten. Hierdoor wordt het mogelijk de totale omvang van het probleem te bevatten en kunnen beleid en maatregelen worden geëvalueerd. Deze eenvoudige berekening wijst erop dat VSV in Europa aan het dalen is en zich in de richting van het doel van 2020 beweegt. Eenvoudige monitoringssystemen zijn echter beperkt bruikbaar, gezien de complexiteit van de aan VSV ten grondslag liggende processen. Monitoring van verschillende groepen leerlingen met een beperking/SEN of binnen verschillende regio's van elk land is niet mogelijk. De Raad van de Europese Unie pleit voor de ontwikkeling van een breed scala aan indicatoren, met vijf hoofdtoepassingen voor de gegevens:

- vroegtijdige onderkenning van leerlingen die risico lopen op VSV;
- vaststelling van criteria en indicatoren voor onderwijsachterstand;
- inzicht in de redenen voor VSV;
- het gebruik van gegevens op verschillende beleidsniveaus voor de aansturing en begeleiding van beleidsontwikkeling;
- het leggen van een basis voor begeleiding van en ondersteuning op scholen.

Er zijn systemen voor vroegtijdige waarschuwing ontwikkeld voor leerlingen met een beperking/SEN die risico lopen op VSV en deze zijn in vele schooldistricten in de Verenigde Staten ingevoerd. Vergelijkbare systemen zijn in gebruik in Europa. Deze systemen bevatten in het algemeen cognitieve en gedragsmaatregelen en stellen individuele leerlingen centraal met de mogelijkheid van verbeterde ondersteuning en een afnemend effect van uitvallen. Uit afbeelding 2 blijkt echter dat een bredere reeks indicatoren nodig is om de verschillende aandachtspunten te bestrijken die samenhangen met de verschillende risico's en processen van uitstoten, uittrekken en uitvallen, om als leidraad te kunnen dienen voor maatregelen die samenhangen met preventie en interventie. Dit zou kunnen leiden tot monitoringssystemen die gebruik maken van:

- Het meten van factoren op nationaal niveau en het niveau van het onderwijsstelsel, zoals voltooiingspercentages van het onderwijs, prestaties van groepen leerlingen met verschillende achtergrondkenmerken, waaronder een beperking/SEN, niveaus van maatschappelijke ongelijkheid en de situatie op de arbeidsmarkt. Deze geven een indicatie van de bredere sociale achtergrond van een leerling, evenals gedifferentieerde indicatoren van onderwijsresultaten.
- Maatregelen met een lokale en schoolfocus, zoals individuele schoolprestaties, inclusiviteitsniveaus, verhoudingen tussen leraar en leerling, kwaliteit van onderwijs en leren, en opleidingstrajecten en -keuzes.
- Maatregelen met een individuele focus, zoals maatregelen voor het meten van aanwezigheid, engagement bij school, emotionele toestand, cognitieve bekwaamheid, prestatie, motivatie, het gevoel erbij te horen, veranderingen in de individuele en gezins sfeer en de standpunten en ambities van een leerling.

AANBEVELINGEN

In het tweede verslag (European Agency, 2017) zijn aanbevelingen voor beleidsmakers opgenomen. Deze worden hier herhaald:

1. Huidige beleidsinspanningen met betrekking tot VSV zijn veelbelovend. Inspanningen om VSV duidelijk te definiëren, om monitoringssystemen op te zetten (op nationaal, lokaal en individueel niveau) die de omvang van het probleem en de invloed van eventuele interventies vaststellen, en het opstellen van definities en indicatoren die bruikbaar zijn in transnationale vergelijkingen, lijken allemaal nuttige stappen. Een belangrijke taak van beleidsmakers op nationaal en Europees niveau is om deze inspanningen uit te breiden zodat alle Europese landen over een passende basis beschikken voor het ontwikkelen van beleidsinterventies.
2. Op hetzelfde moment dat de dekking van de huidige monitoringssystemen wordt uitgebreid, is er alle reden om de systemen gevoeliger te maken voor de werkelijkheid van de marginalisatie van onderwijs. Het is van belang om af te stappen van

afzonderlijke definities en individuele indicatoren. Er moet enige rekening gehouden worden met de verbanden tussen VSV en andere vormen van suboptimale onderwijsresultaten, de ingewikkelde processen waardoor VSV optreedt en de vele manieren waarop verschillende groepen en individuen VSV meemaken.

Dit is mogelijk indien beleidsmakers de ontwikkeling van meer geavanceerde monitoringssystemen nastreven. Idealiter dienen door dergelijke systemen een reeks van onderwijsresultaten (prestaties, doorstroom naar onderwijservaringen, werkgelegenheidsuitkomsten, enz.) te worden geregistreerd. Dit zou moeten gebeuren op het niveau van de individuele leerling en tevens zouden uitkomstgegevens moeten kunnen worden gekoppeld aan gegevens over de achtergronden en onderwijservaringen van leerlingen.

3. Geavanceerde monitoringssystemen op nationaal niveau zijn slechts een deel van de oplossing. Onderwijssystemen van verschillende niveaus moeten beschikken over goede informatie over wat er gaande is met de leerlingen voor wie zij verantwoordelijk zijn. In het bijzonder moeten scholen op de hoogte zijn van de situatie van individuen – met welke risico's zij worden geconfronteerd, welke onderwijsresultaten zij behalen, en hoe zij reageren op interventies. Beleidsmakers moeten daarom scholen en andere systeemniveaus ondersteunen bij het opzetten en het gebruik van hun eigen monitoringssystemen. Op vele scholen zullen de benodigde gegevens reeds beschikbaar zijn, maar bevinden ze zich misschien op verschillende plaatsen en kunnen ze door verschillende leraren en andere professionals worden verkregen. De opdracht bestaat derhalve grotendeels uit verzamelen en het ondersteunen van scholen bij het inzicht krijgen in hoe zij de reeds beschikbare informatie het beste kunnen gebruiken.

4. Monitoringssystemen zijn alleen bruikbaar wanneer deze de basis vormen voor effectieve interventies. Uit het onderzoek is duidelijk naar voren gekomen dat dergelijke interventies breed opgezet moeten worden. Het is zeer onwaarschijnlijk dat afzonderlijke interventies die alleen worden ondernomen wanneer het risico op VSV ernstig is, toereikend zijn om de VSV-aantallen aanzienlijk te laten verminderen of om een vermindering in verband te brengen met een zinvolle verbetering van onderwijsresultaten. Interventies moeten plaatsvinden gedurende het hele leven van leerlingen, om alle aspecten van hun onderwijservaringen te omvatten en om verder te gaan dan alleen onderwijs en in te gaan op de achtergrondfactoren van gezinnen en gemeenschappen die een risico vormen voor leerlingen. Deze behelzen onder meer interventies wanneer risico's zichtbaar worden, maar ook preventieve maatregelen om te voorkomen dat risico's zich überhaupt voordoen.

Het conceptualiseren en het opzetten van dergelijke interventies zijn grote uitdagingen voor beleidsmakers. Het model dat is ontwikkeld is een stap in de richting van het bieden van een conceptueel kader waarbinnen interventies ontwikkeld kunnen worden. Het is echter duidelijk dat vele aspecten van het onderwijsbeleid – en van breder maatschappelijk beleid – betrokken zijn bij het bestrijden van VSV.

Samenwerking tussen de verschillende afdelingen van ministeries vormt een enorme uitdaging. Deze uitdaging kan echter worden beperkt door het op de terugdringing van VSV gerichte beleid te zien als een onderdeel van bredere beleidsinspanningen om onderwijsresultaten te verbeteren en om ongelijkheid en marginalisatie in het onderwijs terug te dringen. Het terugdringen van VSV is dan niet slechts *alweer een andere* beleidsprioriteit, maar een uitkomst van deze bredere beleidsmaatregelen.

In het bijzonder kunnen beleidsmakers het nuttig vinden om de focus van hun inspanningen te verschuiven van preventie van VSV als een losstaande uitkomst gemeten met betrekking tot kwalificaties en/of het laten liggen van punten, in de richting van een meer functioneel begrip van het verschijnsel. Met andere woorden is de centrale vraag niet hoeveel jongeren school verlaten voor een min of meer willekeurig moment, maar hoeveel van hen school verlaten voordat zij goed zijn voorbereid op de volwassenenwereld. Dit roept fundamentele vragen op over de doelstellingen van onderwijsstelsels en hun effectiviteit bij de verwezenlijking van deze doelstellingen.

5. Net zoals monitoringssystemen ingevoerd moeten worden op alle niveaus van onderwijsstelsels, moeten effectieve interventies ingezet worden op alle niveaus, met name op scholen. Losstaande nationale initiatieven zullen waarschijnlijk relatief weinig bereiken, tenzij ze deel uitmaken van inspanningen om de kwaliteit en effectiviteit van alle niveaus van het onderwijsstelsel te verbeteren en van inspanningen op het niveau van de klas, de school en de lokale gemeenschap om te waarborgen dat elke leerling zinvolle kansen heeft om goed te presteren. Een belangrijke taak van beleidsmakers is derhalve om scholen en andere stelselniveaus te ondersteunen bij de uitvoering van deze taak.

6. De op een beperking/SEN en VSV gebaseerde bewijzen zijn minder substantieel dan men zou willen. Maar het laat zien dat het sterk overeenkomt met het bewijs uit het reguliere onderwijs. Het is terecht dat beleidsmakers leerlingen met een beperking/SEN zien als een risicogroep en dat zij waarborgen dat er voorzien is in gerichte interventies om deze groep voor het onderwijs te behouden. De risico's voor deze groep verschillen echter niet substantieel van die voor andere groepen en daarom moeten ze worden opgenomen in reguliere interventies en praktijken en niet als een volledig gescheiden speciaal geval worden behandeld. Zoals te verwachten viel van het bewijs over VSV in het algemeen, lijkt het waarschijnlijk dat goede scholen die tegemoetkomen aan individuele karakteristieken en vroegtijdig ingrijpen bij individuele moeilijkheden, essentieel zijn voor de vermindering van VSV. Wanneer de praktijken van dergelijke scholen gezien worden als kenmerkende inclusieve praktijken, suggereert het bewijs dat de ontwikkeling van inclusief onderwijs een belangrijke manier is om VSV te bestrijden onder leerlingen met een beperking/SEN.

PROJECTRESULTATEN

Op de website van het Agency zijn twee verslagen gepubliceerd. De bevindingen zijn gepresenteerd op een internationale conferentie voor schoolpsychologen.

- European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2016. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: A Review of the Research Evidence Focusing on Europe [Voortijdig schoolverlaten en leerlingen met een beperking en/of specifieke onderwijsbehoeften: Een review van de op Europa gerichte onderzoeksgegevens]*. (A. Dyson en G. Squires, reds.). Odense, Denemarken

In dit verslag worden de bevindingen van een review van de onderzoeksgegevens over VSV in Europa uiteengezet, met specifieke verwijzing naar jongeren bij wie is vastgesteld dat zij een beperking/SEN hebben. De review is hoofdzakelijk gericht op gepubliceerd materiaal dat rechtstreeks betrekking heeft op de situatie in één of meerdere Europese landen en dat in het Engels beschikbaar is. Onderzoek dat voldoet aan deze criteria is echter schaars. Daarom is Europese onderzoeksliteratuur, waar nodig, aangevuld met literatuur uit andere delen van de wereld.

- European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2017. *Early School Leaving and Learners with Disabilities and/or Special Educational Needs: To what extent is research reflected in European Union policies? [Voortijdig schoolverlaten en leerlingen met een beperking en/of specifieke onderwijsbehoeften: In hoeverre wordt onderzoek weerspiegeld in het beleid van de Europese Unie?]*. (G. Squires en A. Dyson, reds.). Odense, Denemarken

In dit verslag wordt de belangrijkste onderzoeksliteratuur over leerlingen met een beperking/SEN met betrekking tot het verschijnsel van VSV samengevat, en de bevindingen en implicaties daarvan worden vergeleken met de in de EU-beleidsdocumenten opgenomen standpunten. De review leidt tot aanbevelingen over hoe beleidsmakers de kwestie van VSV effectiever kunnen aanpakken, in het bijzonder aangezien dit betrekking heeft op leerlingen met een beperking/SEN.

- Squires, G., 2017. *Early School Leaving and SEN: Understanding the literature and policy in Europe [Voortijdig schoolverlaten en SEN: Inzicht in de literatuur en het beleid in Europa]*. Op de internationale conferentie voor schoolpsychologen van 2017 gepresenteerde paper, Manchester, Verenigd Koninkrijk, zaterdag 22 juli 2017

De ontwikkeling van het model om inzicht te krijgen in de processen die leiden tot VSV werd gepresenteerd op een internationale conferentie voor schoolpsychologen. Het werd goed ontvangen en deelnemers wilden het model op schoolniveau gebruiken.

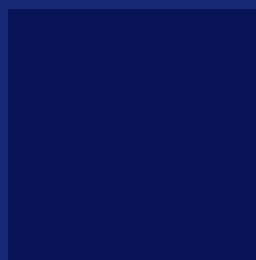

Secretariaat:

Østre Stationsvej 33
DK-5000
Odense C
Denmark
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Kantoor Brussel:

Rue Montoyer 21
BE-1000
Brussels
Belgium
Tel: +32 2 213 62 80
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org